

ट्रॅव्हल | माइंड अँड बॉडी | हेल्थ | लाइफ अँड स्टाइल | पझल | ट्रॅव्हल | माइंड अँड बॉडी | हेल्थ | लाइफ अँड स्टाइल | पझल | ट्रॅव्हल |

भीमाशंकर! नुसत्या नावानेच कशी उत्कंठा वाढीला लागते! सह्याद्रीच्या माथ्यावर अतिदुर्गम भागात पसरलेलं हे भीमाशंकरचं घनदाट जंगल. जैवविविधतेच्या बाबतीत पश्चिम घाट हा जगातील १२ हॉटस्पॉटपैकी गणला जातो. ही विविधता सांभाळण्याची, टिकवण्याची जबाबदारी भीमाशंकरच्या या अभयारण्यानं यथाशक्ती पेलली आहे. किंबहुना त्याची दुर्गमताच त्याच्या मदतीला धावून आली आहे.

अगदीच कोसळणारा पाऊस सोडला तर या अभयारण्यात कधीही जावं. मुंबई, पुण्यावरून नियमित बससेवा उपलब्ध आहे. गाडीचा रस्ता पूर्वेकडून देशावरून वर जातो. दिवस मावळल्यावर गाड्यांना प्रवेश दिला जात नाही. ट्रेकिंगची हौस असलेल्यांनी मात्र कोकणातून घाटमाथा गाठायला हवा. यासाठी कर्जतला उतरून बसने खांडसला पोहोचायचं तिथून गणपती घाटाच्या वाटेने पाच-सहा तासात वर पोहोचता येतं.

वरती भीमा नदीच्या उगमापाशी बांधलेलं भीमाशंकराचं प्रसिद्ध मंदिर आहे. बारा ज्योतिर्लिंगांपैकी असलेल्या या मंदिराचा जीर्णोद्धार नाना फडणवीसांनी केला. मंदिराच्या परिसरात थोडी घरं आहेत. तिथे राहण्या-जेवण्याची साधी सोय होऊ शकते. श्रावणी सोमवार, महाशिवरात्री आदी दिवशी इथे भाविकांची मोठी गर्दी होते. शौचालयांची चांगली सोय नसल्यामुळे अशा वेळी परिसर फार अस्वच्छ होतो.

मंदिरापासून एक वाट वर नागफणी टोकाकडे जाते. वाटेत लागणाऱ्या

पठारावर दाट झाडीत मारुतीचं मंदिर आहे. नागफणी टोकावरून पदरगड, पेठ, माथेरानचं विहंगम दृश्य पाहता येतं.

हा झाला मंदिराचा परिसर. अभयारण्य मात्र इथून थेट सिद्धगडापर्यंत पसरलेलं. पश्चिमेकडे रुद्र, सरळसोट कोकणकडे तर पूर्वेकडे हळूहळू उतरत जाणारं. सदाहरित, निम-सदाहरित, पानगळीचं असे सारे प्रकार घेऊन. भीमा आणि घोडनद्यांचा उगम आणि पाणलोट क्षेत्र या अभयारण्यात येत असल्यामुळे याचं महत्त्व आणखी वाढतं.

आजूबाजूच्या कित्येक गावांमधल्या देवरायाही या अभयारण्यात समाविष्ट करण्यात आल्या आहेत हे इथलं आणखी एक वैशिष्ट्य. मुळात हे अभयारण्य निर्माण केलं गेलं ते शोकरू अर्थात

वीक एण्ड

भीमाशंकर

मलबार जायंट स्क्विरलच्या संरक्षणार्थ. त्याबरोबर आपोआपच संरक्षित झालं ते

बिबट्या, तरस, रानडुकरांपासून तृणभक्षी प्राण्यांपर्यंत सारेच. उंदीरहरण हा अतिदुर्मिळ प्राणी अजून इथे तग धरून आहे. दुर्मिळ गणले गेलेले ठिपक्यांचा पाणगरुड, चिनी ससाणा, डोंगर कवडीसारखे पक्षीही इथे नोंदले गेले आहेत. जगात केवळ पश्चिम घाटातच आढळणाऱ्या कित्येक वनस्पती इथे टिकून आहेत. काळोख्या रात्री मंद प्रकाशणारं कवक पहायला मिळणं ही तर पर्वणीच. ही सारी श्रीमंती अनुभवायची

तर जंगलाच्या गाभ्यात शिरायला हवं. थोड्या अनोळखी पायवाटा चोखाळायला हव्यात. असाच थोडा मोठा फेरा घ्यायची इच्छा

असलेल्यांना आधी मुरबाडवरून थेट सिद्धगडला जाता येईल. हे अभयारण्याचं उत्तर टोक. इथे या गडावरच भाई कौतवाल आणि हिराजी पाटील १९४३ साली हुतात्मा झाले. पायथ्याच्या बोरवाडी गावातील त्यांचं स्मारकही पाहता येऊ शकेल. रात्र गडावर काढून पहाटेच भीमाशंकरला सुटायचं. कोंढवळ मार्गे जाणाऱ्या या वाटेवर जंगलाचे कधी दाट तर कधी पानगळीचे असे निरनिराळे पदर उलगडत जातात. या ट्रेकमध्ये अभयारण्याचा उत्तर-दक्षिण अशा उभा फेराही होऊन जातो.

अर्थात एवढी सारी विविधता अनुभवणं हे दोन दिवसांचं काम तर नक्कीच नाही. त्यासाठी वेगवेगळ्या ऋतूंमध्ये इथे पुन्हा पुन्हा यायला हवं. झाडा-पक्ष्यांची चांगली पुस्तकं, एखादी दुर्बीण आणि जमल्यास तज्ज्ञ मित्रांना घेऊन. पण हे सारं करताना एक जाणीव मात्र आपल्याला व्हायला हवी. हा सारा वारसा आपला आहे. आपणच याला जपायला हवं. वाढत्या मानवी आक्रमणापासून वाचवायला हवं. आपण यात कृतिशील सहभाग कसा घेऊ शकू, याची चक्रं डोक्यात फिरायला हवीत. तरंच आपल्या या भेटीचं सार्थक होईल.

• विनीत वाघे

vinit.v@gmail.com

